

Ρίτσαρντ Φλάναγκαν

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΗ *Μαργαρένα Ασιτραπέλλου*

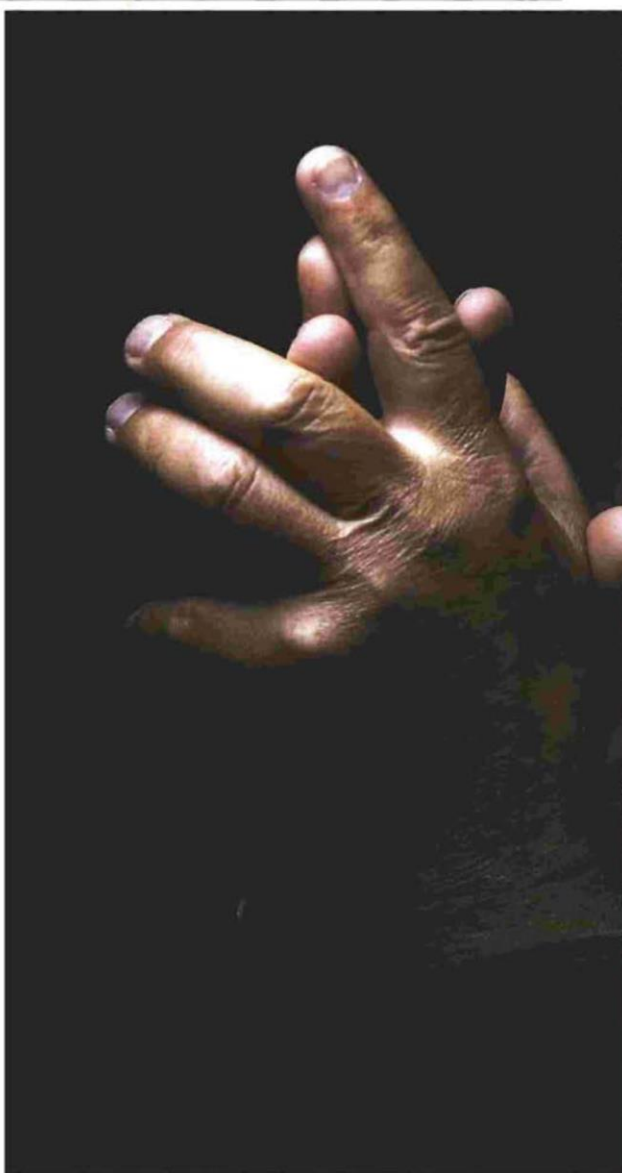
«Δεν μπορείς να γράφεις νιώθοντας φόβο»

Ο βραβευμένος με Man Booker (2014) αυστραλός συγγραφέας μιλάει για τη δημοκρατία της γραφής, για τον «Ηχο του ενός χεριού» που κυκλοφόρησε πρόσφατα στα ελληνικά και για την αφύπνισή του έπειτα από μια επίσκεψη στη Λέσβο.

Στα 23 του κέρδισε μια υποτροφία για μεταπτυχιακές σπουδές στην Οξφόρδη, μεγάλο επίτευγμα για έναν νεαρό από την αφανή Τασμανία. Όταν έπρεξε να το πει στη μητέρα του, εκείνη απλώς αποκρίθηκε: «Αυτό είναι καλό, γιε μου. Πήγαινε να βρεις τον πατέρα σου, μπορεί να τον ενδιαφέρει». Ο Φλάναγκαν ο ηρεσβύτερος, ο πρώτος στην οικογένειά του που κατάφερε να μάθει γράμματα και να γίνει τελικά διευθυντής δημοτικού σχολείου, απάντησε στα νέα του γιου του με έναν στίχο από το ποίημα «Av» του Κιπλινγκ: «Av v' αντικρίζεις σου βαστά το θρίαμβο και τη συμφορά παρόμοια κι όμοια να φέρνουν οι αυτοί τους δυο τυραννικούς απατεώνες» (μτφ. Κ. Βάρναλη).

Ο Ρίτσαρντ Φλάναγκαν δεν το έχασε ποτέ, ούτε όταν ανέβηκε στη σκηνή του Γκίλντολ στην καθιερωμένη τελετή απονομής στο Λονδίνο για να πάρει το βραβείο Man Booker για το 2014. Στο κάτω-κάτω, ο «θρίαμβος» είχε έρθει μετά από πολλές προσωπικές «συμφορές», χάρη στην αφήγηση της απίστευτης και σκληρής ιστορίας του πατέρα του. Ως αρχαίματος πολέμου από τους Ιάπωνες στον Β' Παγκόσμιο είχε στρατολογηθεί για να δουλέψει στα καταναγκαστικά έργα του διαβόητου «Σιδηρόδρομου του θανάτου» προκειμένου να ενώσει την 400 χιλιομέτρων απόσταση ανάμεσα στη Βερμανία και το Σιάμ μέσα σε 18 μήνες. «Το μονοπάτι για τα βάρη του Βορρά» (εκδόσεις Ψυχογιός) ήταν, προοιμίων των αναλογιών βεβαίως, ο δικός του ατελείωτος σιδηρόδρομος. Ένα μυθιστόρημα που έγραφε για δώδεκα ολόκληρα χρόνια, διάστημα στο οποίο πέταξε πέντε εκδοχές του στα σκουπίδια. Και να φανταστεί κανείς ότι «βιαζόταν», γιατί ήθελε να προλάβει να το τελειώσει προτού πεθάνει ο πατέρας του (ο Άρτσι Φλάναγκαν «έφυγε» τελικά γνωρίζοντας ότι ο γιος του είχε επιτέλους ολοκληρώσει το βιβλίο που επιθυμούσε). «Δεν είμαι καλός συγγραφέας, αλλά είμαι ένας εξαιρετος επιμελητής κειμένων» αστεϊάζεται.

Καμιά δεκαπενταριά χρόνια πιο πριν, μια άλλη οικογενειακή ιστορία είχε αποτελέσει το εφελτήριο για τη συγγραφή του δεύτερου βιβλίου του. Στον «Ηχο του ενός χεριού» (εκδόσεις Ψυχογιός), που κυκλοφόρησε πρόσφατα στα ελληνικά, ο Ρίτσαρντ Φλάναγκαν περιγράφει τη δύσκολη ζωή ενός μετανάστη ολβενικής καταγωγής, ο οποίος αναγκάστηκε να αφήσει την ανέχεια και τη βαρβαρότητα στη χώρα του στην Ευρώπη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο για να ξεριζωθεί σε ένα από τα πιο απομακρυσμένα →

σημεία του κόσμου. Ο ήρωάς του, Μπόγιαν Μπίλο, προσφέρει τα απαραίτητα φινιά εργατικά χέρια σε ένα υδροηλεκτρικό φράγμα και ο αλκοολισμός είναι η μόνη διαφυγή από την πραγματικότητα, ιδίως αφότου τον εγκαταλείπει και η γυναίκα του και πρέπει να φροντίσει μόνος του την τρίχρονη κόρη του. Θα χρειαστούν χρόνια αποξένωσης και συναισθηματικών αναταράξεων μέχρι να αποκατασταθεί η μεταξύ τους σχέση.

Μια ιστορία συναφής με αυτήν του ολοβένου θετρού του, αλλά και με εκείνες πολλών από τους κατοίκους της μικρής πόλης Λόνγκφορντ στη Βόρεια Τασμανία όπου γεννήθηκε ο Φλάναγκαν. «Μεγάλωσα σε μια μικρή, απομονωμένη πόλη ανθρωκωρύχων μέσα στην άγρια φύση ενός μεγάλου τροπικού δάσους» θα πει στο ΒΗΜΑgazino. «Η πόλη ήταν γεμάτη με οικογένειες Γιουγκοσλάβων, Πολωνών, Ιταλών, Ελλήνων, οι οποίοι είχαν μεταναστεύσει από την Ευρώπη τις δεκαετίες του '50 και του '60. Μεγάλωσα ακούγοντας τις απίστευτες ιστορίες τους. Σκεφτόμουν πόσο μαγικό ήταν ότι σε αυτή τη μικρή πόλη που πολλοί αποκαλούσαν "το τέλος του κόσμου", στις πιο απλές και συντηγόμενες ζωές είχαν αποτυπωθεί όλες οι μεγάλες αφηγήσεις της Ιστορίας του 20ού αιώνα. Και μπροστά στη φρίκη αυτής της Ιστορίας σκέφτηκα ότι η μόνη απάντηση που μπορούν να δώσουν δύο άνθρωποι είναι να παραδεχτούν την αγάπη που έχει ο ένας για τον άλλον».

Η τυραννία του σινεμά και η δημοκρατία των βιβλίων

Είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς ότι θα έκανε μια διαφορετική επιλογή ο Φλάναγκαν. Παρά την τραχύτητα της περιγραφής στα βιβλία του υπάρχει πάντα μια ομηρικιστική διάσταση που τελικά επιβάλλει την παρουσία της σε αυτή τη διαρκή αναμέτρηση του ανθρώπου με οπδήποτε τον υπερβιβάνει. Ίσως γι' αυτό έχει συγκριθεί με τον Χέρμαν Μέλβιλ. «Όλες οι συγκρίσεις είναι μια μορφή αδυναμίας κατανόησης» θα αντιδράσει με λακωνικότητα στον παραλληλισμό. Στην «Απουσία» (εκδόσεις Ψυχογιός), για παράδειγμα, ο Φλάναγκαν έγραψε για μια μικρούλα Αβορίγινα η οποία γίνεται αντικείμενο ενός πολιτισμικού περλάματος που αποπεράττειται να αποδείξει κατά πόσο ο χριστιανισμός και η επιστήμη μπορούν να καθυποτάξουν το ένστικτο και την επιθυμία. Παρ' όλα αυτά, ο ίδιος δεν γράφει με μια ομηρικιστική ατζέντα κατά του. «Δεν είμαι και απόλυτα βέβαιος τι πραγματεύονται αυτά που έχω ήδη γράψει. Αλλά πρέπει να πω ότι τίποτα δεν είναι μικρό-

Ο Ρίτσαρντ Φλάναγκαν κραδαίνει το «Μονοπάτι για τα βόθρα του Βορρά», το βιβλίο που του χάρισε το πολυπόθητο βραβείο Man Booker το 2014.

«ΤΙΠΟΤΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΙΚΡΟΤΕΡΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ ΤΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΑΥΤΟ. ΕΑΝ ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΕΙΝΑΙ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΟ, ΤΟΤΕ ΣΗΜΑΙΝΕΙ ΟΤΙ ΕΧΕΙ ΚΑΤΑΦΕΡΕΙ ΝΑ ΔΡΑΠΕΤΕΥΣΕΙ ΑΠΟ ΤΗ ΣΤΕΝΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΔΟΞΙΑΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ, ΑΠΟ ΤΙΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ, ΤΙΣ ΑΠΟΦΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ.»

τερης σημασίας για ένα μυθιστόρημα από τις απόψεις του συγγραφέα του σχετικά με αυτό. Εάν το μυθιστόρημα είναι επιτυχημένο, τότε σημαίνει ότι έχει καταφέρει να δραπέτευσει από τη στενότητα της φιλοδοξίας του συγγραφέα, από τις θέσεις του και απόψεις του και την προσωπικότητά του, και έχει γίνει κάτι πιο ευρύ μέσα στο οποίο οι υπόλοιποι μπορούν να ανακαλύψουν τη δική τους την ψυχή».

Ενίοτε, κάτι ανάλογο μπορεί να συμβεί και στον κινηματογράφο. «Ο ήχος του ενός χεριού», για παράδειγμα, έχει γίνει ταινία με σκηνοθέτη τον ίδιο τον Φλάναγκαν. Ήταν μια περιστασιακή απόπειρα ενασχόλησης με μια τέχνη η οποία, όπως λέει, κάνει τον δημιουργό σκλάβο στα δεσμά του. «Ο κινη-

ματογράφος είναι μια τυραννία και ο τυραννός είναι τα λεφτά που απαιτούνται για τη δημιουργία του» καταθέτει. «Οι απαιτήσεις για χρήματα είναι που κάνουν πολλές ταινίες να καταλήγουν να μοιάζουν ανόητες, ή, ακόμη χειρότερα, αδιάφορες. Το γεγονός ότι πολύ περιστασιακά γίνεται μια σπουδαία ταινία αποτελεί έναν πολύ μεγαλύτερο θρίαμβο απ' ό,τι συνειδητοποιούν οι περισσότεροι άνθρωποι. Η συγγραφή, από την άλλη, παραμένει η δημοκρατία των γραμμάτων, μια μισογερμισμένη, συχνά σχεδόν ερειπωμένη δημοκρατία ομολογουμένως, αλλά, έτσι κι έτσι, προτιμώ να ζω σε μια δημοκρατία παρά σε μια τυραννία, σπαταλώντας τη ζωή μου εκπαιδευμένης κουστουμαρισμένου πλιθίου. Τα βιβλία παραμένουν ένας τρόπος για να εκφράσεις την αλήθεια σου, απερίσπαστος από τις προσαγές της εξουσίας ή του χρήματος. Και στον καρό που ζούμε, αυτή η ελευθερία τα καθιστά πιο επικαιρα από ποτέ».

Ταξίδι στις αποτυχίες

Για τον υπόλοιπο κόσμο, ο 56χρονος Ρίτσαρντ Φλάναγκαν προέρχεται από μια χώρα που δεν έχει μακρά λογοτεχνική παράδοση, αν και η αλήθεια είναι ότι πλέον τα πηγαίνει αρκετά καλά, δεδομένου ότι το δικό του είναι το πέμπτο αυστραλιανό Booker (Ο Πίτερ Κάρει έχει βραβευθεί δύο φορές) από το 1982. Κατάγεται βέβαια από ένα κομμάτι της Αυστραλίας, από το νησί της Τασμανίας, το οποίο, όπως λέει ο ίδιος, σηματοδοτούσε μέχρι σχετικά πρόσφατα οτιδήποτε μισούσαν οι Αυστραλοί για τους εαυτούς τους: μεταξύ άλλων, το παρελθόν τους ως σκωφρονιστικές αποικίες, μια και οι πιο σκληροί εγκληματίες της Βρετανίας εκεί κατέληγαν τον 19ο αιώνα (1833-1853), ομοίως και οι γυναίκες που χρειάζονταν επειγόντως αναμόρφωση. Οπως και την, κατά ορισμένους ιστορικούς, γενοκτονία των Αβοριγίνων από τους Άγγλους τον 19ο αιώνα αλλά και την περιβαλλοντική καταστροφή που συντελέστηκε σε αυτόν τον επίγειο παράδεισο τις δεκαετίες του '70 και του '80.

Δεν είναι και τόσο εύκολο να ξεχωρίσεις από τέτοιες συνθήκες, ιδίως όταν πρωτοεξικινάς. «Κάθε συγγραφέας δίνει τον δικό του αγώνα και ελάχιστοι διανύουν μια εύκολη διαδρομή. Η δυσκολία τού να είσαι συγγραφέας δεν αποτελεί κάτι το ιδιαίτερο. Είναι κυρίως ένα ταξίδι σε όλο και μεγαλύτερες αποτυχίες». Αυτός κι αν έχει δοκιμάσει το δικό του μερίδιο... Όταν προσπαθούσε να γράψει το πρώτο του βιβλίο στις αρχές της δεκαετίας του '90 δούλευε ως χτίστης. Χάρη

ους γνωριμίες του με την εργατική τάξη στην πρωτεύουσα της Τασμανίας, Χόμπαρτ, όπως για παράδειγμα με τον σεματοφύλακα του δι-αβόπτου αυστραλού μεγαλοαπατεώνα Τζον Φρίντριχ, του ανατέθηκε να γίνει ο αφανής συγγραφέας (ghost writer) των απομνημο-νευμάτων του για το διόλου ευκαταφρόνη-το ποσό των 10.000 δολαρίων. Εργάστηκε προς αυτόν τον σκοπό για τρεις εβδομάδες, όμως ο Φρίντριχ στο μεταξύ αυτοκτόνησε. Ο Φλάναγκαν ωστόσο αποκόμισε κάτι πολύ σημαντικό από αυτή την εμπειρία: έμαθε να γράφει. Το πρώτο του βιβλίο, «Death of a River Guide» εκδόθηκε το 1994.

Θα ακολουθούσαν άλλα τέσσερα (τα «Εγχειρίδια Ιχθύων» και «Η άγνωστη τρο-μοκράτεια» έχουν κυκλοφορήσει και στα ελληνικά από τις εκδόσεις Αγρα) μέχρις ότου γίνει διεθνώς γνωστός και μη εξαιρετός κά-ρη στο Booker. Στο μεταξύ, ο Φλάναγκαν αντιμετώπιζε σοβαρά οικονομικά προβλή-ματα, κι ας είχε συμμετάσκει στη συγγραφή του σεναρίου της ταινίας «Αυστραλία» του Μπαζ Λούρμαν με πρωταγωνίστρια τη Νι-κόλ Κίντμαν. Μοιάζει με ανέκδοτο, αλλά είναι αλήθεια ότι σκόπευε να δουλέψει στα ανθρακωρυχεία προκειμένου να συντηρήσει την πενταμελή οικογένειά του. «Δεν ήταν μια προοπτική που έβλεπα με ενθουσιασμό» λέει στο ΒΗΜΑgazino. «Ομως, σε αντίθεση με την αυστραλιανή δημοσιογραφία, ήταν μια δουλειά που θα με πλήρωνε αρκετά έτσι ώστε μέσα σε έναν χρόνο να μπορώ να αποταμιεύ-σω όσα μου χρειαζόνταν για να ζήσω άλλον έναν χρόνο γράφοντας».

Στο παρά πέντε, τον πρόλαβε το Booker 2014 και οι 50.000 στερλίνες που το συνο-δεύουν. Ήταν η χρονιά που το βρετανικό λογοτεχνικό βραβείο «άνοιξε» για να συμπεριλάβει πέρα από τις χώρες-μέλη της Βρετανικής Κοινοπολιτείας οποιοδήποτε μυθιστόρημα γράφεται στην αγγλική γλώ-σσα. Η αναμενόμενη άλωση των βραβείων από τους αμερικανούς λογοτέχνες οδήγησε συγγραφείς σαν τον Αυστραλό Πίτερ Κάρει να μιλήσουν για την «απώλεια ενός συγκεκριμένου πολιτιστικού στίγματος» από τον λογοτεχνικό θεσμό. «Σέβομαι το επείγμα του Πίτερ, το οποίο ενστερνίζονται πολλοί φίλοι μου. Αλλά αναρωπέμαι ταυτόχρονα αν γίνεται μεγάλη και αχρείαστη συζήτηση για τη δύναμη της αμερικανικής λογοτεχνίας. Στην ουσία δεν είναι αυτό που ήταν κάποτε και στο μεγαλύτερο μέρος της δεν είναι καν ενδιαφέρουσα. Δεν πιστεύω ότι πρέπει να την αντιμετωπίζουμε με φόβο, ως μια σα-ρωτική δύναμη πολιτισμού. Είναι σίγουρα υπερπροβεβλημένη. Ομως υπάρχουν πολ-

Τα τρία τελευταία μυθιστορήματα του αυστραλού συγγραφέα κυκλοφορούν στα ελληνικά από τις εκδόσεις Ψυχογιός.

λές άλλες χώρες που παράγουν πολύ πιο ενδιαφέροντα βιβλία και συγγραφείς».

Πρόσφατα κυκλοφόρησε στο εξωτερι-κό το πρώτο βιβλίο του μετά τη βράβευσή του, βασισμένο στην εμπειρία του ως του αφανούς συγγραφέα του Φρίντριχ, και ο Τασμανός υποστηρίζει ότι δεν αισθάνεται αγωνία για την τύχη και την αποδοχή που θα επιφυλάξει το κοινό στο πολυαναμενόμενο και προκαταβολικά προβλεβμένο πόνημά του. «Ο συγγραφέας περνάει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στη σκιά του έργου του. Εάν κάποια φορά τον βρει ο ήλιος κατά τύ-χη, θα πρέπει να είναι ευγνώμων και να το απολαύσει για όσο διαρκεί, γνωρίζοντας ότι αναπόφευκτα θα επιστρέψει στη σκιά. Οπότε αισθάνθηκα ότι δεν χρειαζόταν να αγωνιώ για κάτι. Επειτα, δεν μπορείς να γράφεις νιώθο-

νας φόβο. Πρέπει να είσαι ελεύθερος, δια-τεθειμένος να αναλαμβάνεις ρίσκα σε καθη-μερινή βάση, να περπατάς σε ένα τεττωμένο σκοινί χωρίς δίχτυ ασφαλείας από κάτω».

Ανθρώπινες πληγές στη Λέσβο

Ο Ρίτσαρντ Φλάναγκαν ζει μια ήσυχη ζωή στην πρωτεύουσα της Τασμανίας, «στην άλ-λη άκρη του κόσμου», όπως τονίζει σχεδόν σε κάθε του συνέντευξη, σε μια χώρα η οποία «έχει τα προβλήματά της, πιστέψτε με, αλλά παραμένει μια καλή χώρα για να ζεις». Είναι ακριβιστής, υπέρμαχος της προστασίας των τροπικών δασών, και κάποιες φορές και ρε-πόρτερ. «Ένας συγγραφέας πρέπει να ακου-μπάει το χέρι του στις ανθρώπινες πληγές» θα πει επιγραμματικά. Εξ ου το 2016 ταξίδεψε στον Λίβανο, στην Τουρκία και στην Ελλάδα για να «ψηλαφίσει» τη δοκιμασία των σύρων μεταναστών. Το εκτενές άρθρο του «Σημειώ-σεις πάνω στην έξοδο των Σύρων: Επική σε κλίμακα, αδιανόητη έως ότου τη διαπιστώσεις με τα μάτια σου», εικονογραφημένο και με φωτογραφίες του Αγγελου Τζωρτζίνη, δημο-σιεύθηκε στην εφημερίδα «The Guardian».

«Επισκέφθηκα τη Λέσβο και συνάντησα πολλούς πρόσφυγες. Αισθάνθηκα έντονη συναισθηματική φόρτιση με όλες τις εικό-νες που είδα και τις εντυπώσεις που απο-κόμισα. Είδα ένα νησί με ακτογραμμή έναν πορτοκαλί φλοιό από παρατημένα σωσίβια. Είδα το ξεφουσκωτό σωσίβιο ενός παιδιού πάνω στα βράχια. Είδα μια νέα γυναίκα από το Κουρδιστάν να κάθεται ακίνητη σαν τη γυναίκα του Λωτ σε μια καρέκλα σε ένα δι-αμέρισμα στη Μυτιλήνη, περιτριγυρισμένη από την οικογένειά της και βυθισμένη σε μια ανείπωτη οδύνη. Την προηγούμενη ημέρα, καθώς προσπαθούσαν να περάσουν στην Ελλάδα από την Τουρκία, η βάρκα τους είχε βουλιάξει και ο τριχρονος γιος της εί-χε πνιγεί. Είδα τη συμπόνια των Ελλήνων οι οποίοι αντεπεξήλθαν σε αυτό το μεγάλο πλήγμα του κύματος των προσφύγων που κατέκλυσε το νησί τους με ανοχή και καλο-σύνη σε γενικές γραμμές».

«Αυτό που με στενοχωρεί στη χώρα μου είναι πως μέσα στην καλή μας τύχη και την ευημερία έχουμε ξεχάσει αυτούς που χρει-άζονται τη βοήθειά μας» καταλήγει. «Εάν οι Αυστραλοί έβλεπαν αυτά που είδα εγώ στη Λέσβο – πόσο υπέφεραν οι μετανάστες από τη μία, την καλοσύνη των Ελλήνων από την άλλη –, νομίζω πως θα αισθάνονταν ό,τι αισθάνθηκα κι εγώ: μια συντριπτική ντροπή για την άρνηση της Αυστραλίας να αναλάβει το δικό της μερίδιο σε αυτό το φορτίο και να βοηθήσει όπως θα όφειλε». ●